

RAVENNA.

Op een vijftal km. van de Adriatische kust, 145 km. ten Z. van Venetië en 75 km. ten O. van Bologna.

Geschiedenis.

- De hele bijzondere ligging van Ravenna (vanuit zee steeds bereikbaar, maar landinwaarts beveiligd door de uitgestrekte lagunen die zich in de oudheid ten Z. van de Po-monding uitstrekten) maakte dat keizer Augustus er bij het begin van onze jaartelling er de thuishaven vestigde van een vloot van 250 schepen, die zowel de Adriatische zee, als het oosten van de Middellandse zee zou beheersen.

- Aan de rand van deze Civitas Classis, en door de gestage verzanding van de lagune er ook steeds verder vandaan, ontstond een kosmopolitisch milieu van scheepsbouwers en matrozen uit alle delen van de mediterrane wereld. In dat midden vond het christendom een vroege verspreiding, en nog vóór de andere grote Noord-Italiaanse steden, als Milaan en Aquileia, had Ravenna al rond het jaar 200 zijn eerste bisschop, de heilige Apollinaris.

- In 402 werd Ravenna de hoofdstad van het West-Romeinse rijk; keizer Honorius verliet met zijn hofhouding Milaan dat door de invallende Germanen bedreigd werd, en zocht zijn toevlucht in de lagunenstad. Over zee zou vanuit Konstantinopel snel hulp kunnen geboden worden; over zee ook zou hij, in het uiterste geval, naar het oosten kunnen vluchten. Maar dit bleek niet nodig: in 410 belegerden de Visigoten onder Alarik vruchteloos de nieuwe hoofdstad, terwijl ze moeiteloos het oude Rome innamen en plunderden.

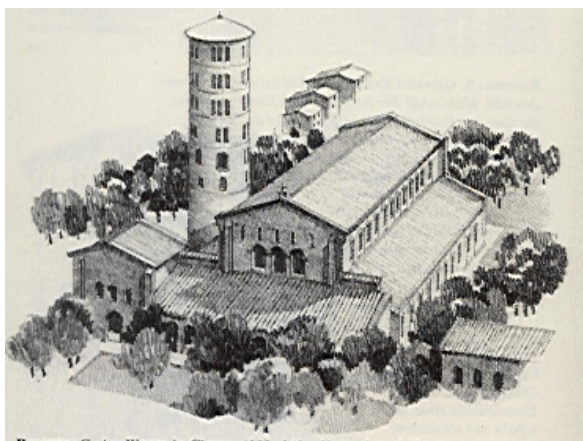
- Van de aanvang van de 5^{de} tot het midden van de 8^{ste} E. bleef Ravenna de politieke hoofdstad van Italië. Uit deze tijd dateren de monumenten, die van Ravenna tot op heden de bevoorrechte getuige maken van de laat-antieke, de vroeg-christelijke en de oudste Byzantijnse kunst, een uniek museum voor de geschiedenis van de architectuur en van de mozaïekkunst.

- In 751 namen de Longobarden (eindelijk) Ravenna in. Maar hun heerschappij was van korte duur: al in 755 moesten zij haar aan de Frankische koning Pepijn de Korte prijsgeven, en in 775 zou Karel de Grote een definitief einde maken aan het rijk van de Longobarden.

- Ravenna zou nooit meer een hoofdstad zijn. De frankische vorst liet het oude paleis van de Ostrogotische koning Theodorik afbreken. En de stad sloep in. Het kanaal van de stad naar de haven was verzand, de welvaart van weleer naar andere Noord-Italiaanse steden uitgeweken. Naar de vergeten stad namen slechts opgejaagde ballingen de wijk, zoals Dante Alighieri, de staatsman en dichter, die er na een verblijf van 3 jaar in september 1321 zou sterven.

De monumenten die hierna beschreven worden dateren alle uit de vroeg-christelijke periode: vóór het midden van de 8^{ste} E. zijn in Ravenna meer dan 60 kerken gebouwd!

San Apollinare in Classe:



Aan de buitenzijde oogt ze bijzonder sober en eenvoudig: de enige versiering van het bakstenen bouwwerk bestaat uit **lesenen** (een platte uitbouw) rond de ramen. Oorspronkelijk was de kerk voorafgegaan door een **atrium** (een voorhof) waarvan nog 1 van de 4 vleugels overblijft. Aan de N.W. hoek daarvan is een woonhuis opgetrokken voor de clerus

Bisschop Maximianus van Ravenna wijdde in 549 deze kerk in, die ongeveer 20 jaar vroeger op initiatief van een voorganger, Ursicinus, was begonnen. Deze grote diebeukige basilica, staat in het havenkwartier **Classis** en is toegewijd aan de **H. Apollinaris**, de eerste bisschop van de stad. Daarom heet ze nog steeds de **San Apollinare in Classe**.

die aan de basilica verbonden was. Het huidige bouwwerk is een herbouw uit het begin van deze eeuw. De ronde **campanile** (klokketoren) is een aanvulling uit de Middeleeuwen.

Het **interieur** mist weliswaar, sinds de 16^{de} E., zijn rijke marmerversiering (wanden en vloer), maar

bewaart - beter dan eender welke andere Italiaanse kerk! - de luister en de helderheid van een basilicale gebedsruimte.

Het zijn vooral de prachtige zuilen in bruin gevlamd Prokonnesisch marmer, met heel originele Byzantijnse kapitelen, die de grote ruimte helder opdelen in 3 beuken, en tegelijkertijd de bezoeker begeleiden tot in de brede absis met haar indrukwekkende mozaïeken.

Tussen de ramen heeft bisschop Maximianus **vier van zijn grote voorgangers** laten portretteren (o.m. de eerste bouwer van de kerk, bisschop Ursicinus), in nissen die met gordijnen en luchters zijn opgesmukt, en bovenaan door een kleurrijke en fraai gedecoreerde schelp zijn afgesloten.

De mozaïeken links en rechts hiervan dateren uit de 7^{de} E. Het zwaar beschadigde mozaïek links stelt keizer **Konstantijn IV** van Konstantinopel voor die, samen met zijn 2 broers, in het jaar 666 aan de bisschop van Ravenna het privilege (**privilegia**) van de **autocefalie** aanbood (d.i. het recht om zonder tussenkomst van de Paus benoemd en gewijd te worden).

Het rechtse mozaïek stelt de oud-testamentische offers voor van **Abel** (het lam), **Melchisedech** (brood en wijn) en **Abraham** (zijn zoon Jacob). De hand van God, links boven, aanvaardt deze gaven.

Maar de blik wordt onweerstaanbaar opgetrokken naar het **absisgewelf**. Men komt er terecht in het Paradijs, en in de symbolenwereld van schapen, die weiden tussen groen en rotsen en verfrissende bloemen. De 12 schapen stellen hier niet de apostelen voor maar de 12 stammen van Israel, die symbool staan voor de gehele mensheid.

Zij kijken omhoog naar de heilige bisschop **Apollinaris**. Met geheven blik en armen is deze getuige van de **Openbaring** die zich boven zijn hoofd voltrekt. In een rode krans, bezet met saffieren en smaragden, verschijnt op een lichtblauw uitspannel dat met sterren bezaaid is, een groot **gemmenkruis**. Bijna onopvallend prijkt het gelaat van Christus tussen de grote edelstenen. Boven en onder het kruis staan de woorden geschreven: **IXΘΥΣ - SALUS MUNDI**, het oud-christelijke letterwoord voor: **Jezus Christus, Gods Zoon en Heiland, Redder van de wereld**. Links en rechts van het kruis staan **de alpha** en **de omega**, naar de woorden van Jezus in de Apocalyps: **Ik ben het begin en het einde**.

Het "Mausoleum van Galla Placidia".

De oudste bewaarde monumenten van Ravenna dateren uit de tijd van Galla Placidia. Na de dood van keizer Honorius in 423, regeerde deze halfzuster van hem voor haar minderjarige zoon Valentinianus III over het West-Romeinse rijk van 426 tot aan haar dood in 450.

Dit kruis is het centrum van een ruimer verheerlijkingstafereel. Bovenaan komt de **hand van God** uit de wolken te voorschijn, en aan weerszijden ziet men de profeten **Mozes** en **Elias** op de wolken. Het moet hier dus gaan om de half-symbolische, half-realistische voorstelling van de **Gedaanteverwisseling van Christus op de berg Tabor**. De apostelen **Petrus, Johannes en Jacobus**, die daarvan de bevoorrechte getuigen waren, zijn hier de 3 geïsoleerde schapen, die met geheven kop tussen de pijnbomen staan.

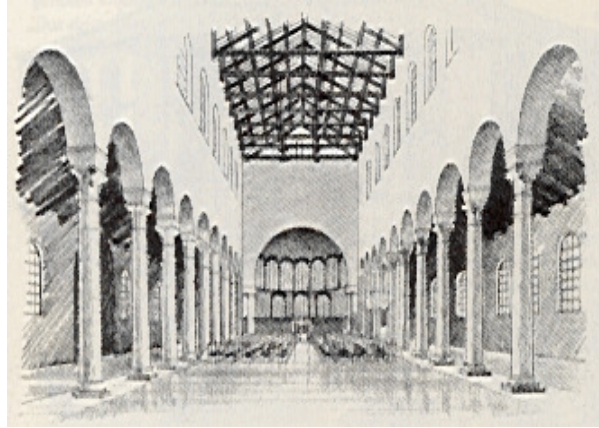
Van de mozaïeken op de **triumfboog** behoren ook de aartsengelen Gabriël en Michaël en de dadelpalmen tot de oorspronkelijke versiering. De **dadelpalmen** steken scherp af tegen een diepblauwe hemel. De aartsengelen **Gabriël** en **Michaël**, gehuld in rijke ceremoniële gewaden, als waren het Byzantijnse hofdignitarissen, nemen op hun manier aan de verheerlijking deel: op hun banier staat tot driemaal toe het Griekse woord "agios", "heilig".

Het bovenstuk van de triumfboog, waarvan de mozaïeken later zijn aangebracht, herhalen het oude motief van de 12 apostelen die uit de steden Betlehem en Jeruzalem opstappen, om hulde te brengen aan Christus die omgeven is door de symbolen van de 4 evangelisten (de **arend**: Johannes, de **engel/mens**: Mattheus, de **stier/os**: Lucas, de **leeuw**: Marcus).

De 2 figuren beneden aan de triumfboog zijn 12^o-eeuws: links Mattheus, en rechts (waarschijnlijk) Lucas.

In de zijbeuken staan de marmeren **sarcofagen** (doodskisten) waarin de bisschoppen van Ravenna, de opvolgers van Apollinaris, Ursus, Ecclesius, Ursicinus en Maximianus, zich hebben laten begraven. Zij zijn gehuld in de symbolen waaronder de hoofdstad van het laat-antieke avondland enkele eeuwen lang haar paradijsverwachtingen had uitgedrukt: een **kruis** tussen de **Alpha** en de **Omega**, tussen **schapen** en **dadelpalmen**, tussen **pauwen** en de **beladen wijnranken** van oude en toekomstige overvloed.

Reeds bij haar aantreden bouwde zij als paleiskerk de driebeukige basiliek **San Giovanni Evangelista**, die slechts in sterk gewijzigde toestand bewaard is gebleven.



Hetzelfde geldt voor de **Santa Croce** die wellicht ook door Galla Placidia is gebouwd. Deze kruisvormige basiliek werd in de 11^{de} E. verbouwd, en in de 17^{de} en 18^{de} E. zijn zowel de oost- als de westzijde ervan afgebroken.

Daardoor kwam een derde aan Galla Placidia toegeschreven monument, dat oorspronkelijk met de westzijde van de Santa Croce verbonden was, helemaal vrij te staan. Het is gelukkig volkomen gaaf bewaard, en staat bekend als het **Mausoleum van Galla Placidia**. Deze toewijzing dateert echter pas uit de middeleeuwen, en het is vrijwel zeker dat de keizerin, die in 450 in Rome overleed, er nooit in is begraven.

Het Mausoleum is een eenvoudige en zuivere kruisvorm, met 4 gelijke armen rond een lage, vierkante toren. De naakte bakstenen muren, slechts verlevendigd door de blinde nissen en de smalle raamopeningen, laten niets vermoeden van het inwendige. Maar wie langs de N.-zijde binnengaat komt in het paradijs terecht. In het gedempte licht, dat door de ramen van albast naar binnen valt, glanzen de marmers van de wanden, en, bovenal, het blauw en het wit van weergaloze mozaïeken.

Je staat oog in oog met de heilige diaken Laurentius op de Z.-wand. Met een wijds gebaar toont hij een geopend evangelieboek, en op zijn rechterschouder rust het gouden kruis van zijn martelaarschap. Daaraan herinnert vooral de gloeiende rooster op wielletjes, die in het midden te branden staat. Links toont een geopende kast de geschriften van de 4 evangelisten. Deze boeken, aan de hoede van diakens toevertrouwd, symboliseren hier ook de christelijke geloofsinhoud, waarvoor een martelaar zijn leven gaf. Het is niet duidelijk waarom precies de H. Laurentius hier zo'n aandacht krijgt.

San Vitale:

Keizer **Justinianus** en keizerin **Theodora** waren in 527 aan de macht waren gekomen en wilden het keizerlijk gezag en de Romeinse rijkseenheid herstellen. In 540 nam generaal Belisarius Ravenna in. En ook al was Ravenna geen hoofdstad meer, maar nog slechts de zetel van de Byzantijnse gouverneur in Italië, toch was het verleden van de Ravenna

In het gewelf van de vieringstoren prijkt het kruis tussen de sterren. Het wordt omgeven door de symbolen van de evangelisten (de engel voor Mattheus, de arend voor Johannes, de os voor Lucas en de leeuw voor Marcus), en verheerlijkt door de apostelen, die paarsgewijze op de boogvelden onder het gewelf het licht omringen, en de vredevolle lafenis, die water aan telkens 2 duiven biedt.

De symboliek van het zielsverfrissende water wordt nadrukkelijker herhaald in de boogvelden van de O. en W.- kruisarmen. Contrasterend met het vuur van loutering en getuigenis in het Laurentiusmozaïek, vloeit hier **de bron van levend water**, waaraan 2 herten komen drinken.

Aan het levend water ontspringen de wijnranken die het boogveld en het aansluitend tongewelf helemaal begroeien. In de Romeinse funeraire kunst was de wijnstok reeds een teken van onsterfelijkheid. Hier gaat het om de **ware wijnstok**, die beschut en tot vruchtbaarheid brengt, en naar Hem leidt, die de **Alpha** en de **Omega** is.

Hij is de Goede Herder, die op de N.-wand boven de toegangsdeur is afgebeeld, gekleed in goud en purper en gezeten op een rots in het Paradijs. Als een staf draagt hij hetzelfde gouden kruis als Laurentius. Hij is de herder die het de zijnen aan niets laat ontbreken, die zijn schapen kent en naar wiens stem zij luisterend het hoofd oprichten. Boven de toegangsdeur van het Mausoleum is Hij de Deur: wie door Hem binnengaat, wordt gered en zijn ziel zal vrede vinden; de vrede die door dezelfde symbolen van het Lam en van het Kruis wordt beleden op de anonieme sarcofagen, die tussen de marmeren wanden en de blauwe mozaïeken van het Mausoleum rusten.

stad groot genoeg om ook hier prachtige bouwwerken op te richten. Het voornaamste ervan was ongetwijfeld de **San Vitale**. Het plan ervan was al in de jaren 20 van de 6^{de} E. opgevat door bisschop Ecclesius, maar de uitvoering ervan begon slechts in 540 onder bisschop Victor. In 547 was de kerk klaar.

De San Vitale is een **achthoekig** bouwwerk. In de centrale as is er een **koor met absis** aan de oostzijde en van een **narthex** of portaal aan de westzijde. Oorspronkelijk werd zij nog voorafgegaan door een vierkant atrium.

De centraalbouw is achtzijdig overkoepeld en heeft een boograam in elke zijde. Hij is omgeven door een tweede achthoek, 2 niveau's hoog. Aan de buitenzijde hiervan zijn er 2 rijen van telkens 3 ramen.

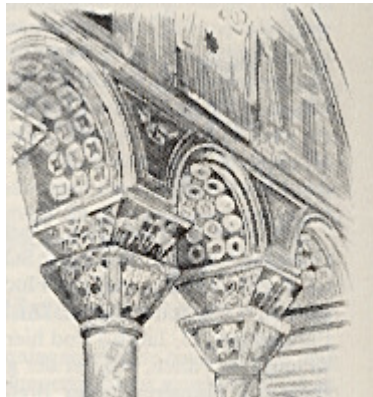
Binnenin is de centrale achthoek verbonden met deze rondgang, doordat de 8 zijden opengewerkt zijn, en overspannen door grote bogen die op de 8 hoekpijlers rusten. In elke zijde zijn er, zowel beneden als op de verdieping, 2 zuilen en 3 arcaden. Op die manier ontstaat er een verticale dynamiek die haar voltooiing vindt in de hoge koepel.²

Aan de oostzijde is de rondgang onderbroken door een rechthoekig koor met een grote absis en een

hoog kruisgewelf. Dit koor is aan de noord- en de zuidkant opengewerkt met een dubbele arcade. Van achter deze schitterende afsluiting volgde, zo mag men aannemen, vanop de verdieping de Byzantijnse gouverneur de liturgische diensten.

Voor de afwerking zijn de fijnste marmers gebruikt voor de bekleding van wanden en pijlers, en voor de meer dan 40 monolitische zuilen en hun fraai gekapte kapitelen.

De **mozaïekdecoratie** is geconcentreerd in het koor en de absisruimte. De **hoge boog** die de overgang vormt tussen de centrale achthoek en het koor bevat een krans van busteportretten van de 12 apostelen. Zij zijn verwerkt in medaillons die een centraal portret omringen van Christus en ze zijn omgeven door kleurrijke guirlandes.



In de **absis** is **Christus** de gratievolle jongeman, die doet denken aan de Goede Herder uit Galla Placidia. Nu troont Hij echter in keizerlijk purper op de turkooisblauwe hemelbol. Hij is omgeven door een lijfwacht van engelen in stralend witte gewaden. In zijn linkerkand omklemt Christus de schriftrol van het Nieuwe Verbond.

Zijn uitgestrekte rechterhand reikt de martelaarskroon aan de **H. Vitalis**. Deze patroonheilige van de kerk is uitgedost als een hoge dignitaris van het keizerlijke hof, en een engel maant hem aan om met bedekte handen naar Christus toe te stappen, op de met bloemen bezaaide groene bodem van het paradijs, waarin de 4 paradijsstromen uit rotsen ontspringen.

De rechtse engel tenslotte doet **Ecclesius** naderbij komen. Hij had de S. Vitale gepland, en biedt de maquette van het bouwwerk aan Christus en de H. Vitalis aan.

Boven de absis prijken, in een overdaad van decoratieve motieven, taferelen van verheerlijking en vruchtbaarheid. Rond de ramen in het koor: zwevende engelen, wingerd- en acanthusbladeren. Hoog in het kruisgewelf: het **Lam Gods** in een vruchtenkrans, die door 4 engelen wordt omhooggetild.

Op een alternerend groene en gouden achtergrond rijzen **de engelen** op uit de voluten van weelderige

acanthusbladeren, tussen vogels, bloemen en sterren.

De **zijwanden** van het koor zijn opvallend parallel. De bogen die de hoge triforia overspannen zijn met wijnranken versierd. Aan weerszijden ervan zitten de 4 **evangelisten**, onder de voorstelling van hun symbolen, tussen de rotsen. Vlak onder de triforia wordt het kruis verheerlijkt door zwevende **engelen**. Juist onder de evangelisten van het bovenregister staan de grote profeten van het Oude Testament: **Jeremias, Isaïas en Mozes**. Aan deze laatste zijn zelfs de 2 taferelen gewijd die onmiddellijk bij de absis aansluiten: de profeet ontschoeit zich voor de Brandende Braambos, en hij ontvangt van Jahweh de Wet voor zijn volk.

De grootste aandacht evenwel trekken de taferelen op de **boogvelden** boven de zuilen en arcaden, die vanuit het koor toegang geven tot de rondgang. We zien hier oud-testamentische voorafbeelden van de **Eucharistie**: het **offer van Abel en Melchisedech** rechts (zuidwand) en zowel het **maal door Abraham en Sara aangeboden aan Jahwe die in drievoudige gedaante bij hen te gast was** als het **offer van de hen toen beloofde zoon Isaak** links (noordwand). Deze oud-testamentische offers verwijzen als voorafbeelding naar het christelijk offer dat zich

hieronder, in het midden van het koor, op het altaar voltrekt. Zij verwijzen ook naar de keizerlijke offergang, in de absis zelf voorgesteld aan weerszijden van de grote absisramen.

Daar brengen keizer **Justinianus** links en keizerin **Theodora** rechts hun offergave aan de kerk. Deze merkwaardige en beroemde taferelen hebben een grote historische en politieke betekenis: het keizerlijk echtpaar is immers nooit in Ravenna geweest en wilde op deze manier intocht houden in de stad die aan hun imperium was toegevoegd.

De jeugdige **Justinianus**, de kroon met edelstenen op het hoofd en met een purperen mantel, die op zijn rechterschouder met een grote *fibula* (speld) wordt opgehouden, draagt de gouden schaal van zijn gave. Helemaal links staat zijn lijfwacht en achter hem 3 dignitarissen van het Byzantijnse hof. Hun levendige gelaatstrekken moeten in die tijd goed herkenbaar zijn geweest.

Als je goed kijkt naar de zoom van de gewaden en naar de stand van de voeten, zie je dat de keizer eigenlijk voorrang geeft aan **bisschop Maximianus**, de enige waarvan de naam voluit geschreven staat. Hij voert de processie aan met een groot gemmenkruis in de hand, terwijl 2 diakens hem volgen, de ene met een evangelieboek, de andere

met een wierooksvat.

Deze Maximianus, een vertrouwensman van de keizer, was in 546 tot bisschop van Ravenna aangesteld, zeer tot ongenoegen van de bewoners. Maandenlang ontzegden ze hem de toegang tot de stad! Maar zoals je kan zien: de keizer stond achter hem!

Op de zuidelijke zijde van de absis, rechts, praat **Theodora**. Justinianus liet Maximianus voorgaan, maar zij doet voor niemand onder! Ook zij brengt haar gave naar het altaar. Links van haar staan 2 dienaren, waarvan er één een gordijn wegschuift. Rechts volgt een stoet van hofdames. De 2 eerste, duidelijk afgescheiden van de anderen, vallen op door hun krachtige blik in geïndividualiseerde gezichten. Maar hoog boven haar gevolg domineert Theodora, eens de dochter van een berentemmer, nu de machtigste vrouw van het Rijk. Haar gelaat weerspiegelt de koele wilskracht die haar kenmerkte. Parels en edelstenen smukken haar kroon en het brede sieraad om haar hals op, en van haar kroon hangen parelsnoeren neer tot op haar lange purperen mantel, waaronder je alleen maar een lichaam kan vermoeden. Helemaal onderaan, op de zoom van dit keizerlijk purper zijn in gouddraad de Drie Wijzen uit het Oosten geborduurd. Ook zij brachten immers hun offergaven naar het Jezuskind.

San Apollinare Nuovo:



Deze invloeden zijn duidelijk merkbaar in de oorspronkelijk aan Christus toegewijde paleiskerk die Theodorik op het einde van zijn leven liet bouwen en die nog voor zijn dood (526) voltooid was. In de 2^{de} helft van de 6^{de} E. zou ze toegewijd worden aan de H. Martinus. Toen in de 9^{de} E. de relieken van de H. Apollinaris naar hier werden overgebracht heette men haar de S. Apollinare Nuovo.

Het is een **driebeukige basiliek**, naar voorbeelden uit Konstantinopel, precies eens zo lang als breed. De absis, waarin oorspronkelijk een opschrift van koning Theodorik stond, werd in de baroktijd afgebroken en vergroot. Sinds 1950 is de oorspronkelijke vorm hersteld (de barokabsis staat erachter!). De toren is 9^{de} eeuws en de porticus dateert uit de 16^{de} E.

Van het oorspronkelijke marmeren **kerkmeubilair** zijn

Ravenna

Tijdens de regering van koning Theodorik (vroeg 6^{de} E.) beleefde de Romeinse cultuur haar laatste bloei aan het hof van Ravenna. Boëthius, de laatste filosoof van het Westen woonde er en was een vriend van de koning. Cassiodorus, de laatste van de Romeinse humanisten, was belast met het civiele bestuur van Italië. Terzelfdertijd echter stond Ravenna in steeds grotere mate open voor culturele en artistieke invloeden van het Oosten.

belangrijke resten bewaard gebleven. Zo is er een fijn gesculpteerde **ambon** (verhoogd spreekgestoelte) uit de 6^{de} E. die steunt op 4 hoekzuiltjes uit dezelfde Griekse marmersoort en op een centrale pijler. Het **presbyterium** (priesterkoor) bevat een uitgewerkte marmeren afsluiting uit de 6^o E. en een altaar uit dezelfde periode. De marmeren **stoel** is Romeins.

De **ruimte** is bepaald door de horizontaliteit van de noord- en zuidwand in 4 registers:

1. een reeks taferelen over het leven, de dood en de verrijzenis van Christus;
2. het register van de ramen, waartussen profeten staan afgebeeld;
3. de beroemde friezen, net boven de zuilen- en arcadenrij;

4. de zuilen en arcadenrij.

De ritmiek van zuilen, arcaden en ramen leidt de blik steeds verder oostwaarts naar absis en altaar. Heel de mozaïekdecoratie beklemtoont deze gerichtheid, zodat architectuur en schilderkunst volkomen in mekaar op gaan.

De **zuilenrij** bestaat uit 24 waardevolle zuilen uit Grieks marmer die evenveel halfronde bogen dragen. De Byzantijnse kapitelen zijn uiterst fijn uitgewerkt. De middenbeuk is overdekt met een rijk versierd plafond met vergulde cassetten uit de 17^{de} E. De huidige vloer ligt 1.30 m. boven de originele en dateert van de 16^{de} E. Tegen de achterwand tenslotte stond een groots mozaïek. Hiervan zijn maar enkele delen bewaard gebleven, waaronder een portret van

Justinianus, dat eigenlijk een vervormde afbeelding is van Theodorik.

De grote bekendheid en faam van deze kerk komen echter van haar mozaïeken. Het is een monumentaal geheel over heel de lengte van de kerk dat tegelijk een illustratie is van de politieke evolutie in Ravenna als van de artistieke veranderingen onder invloed van het Oosten.

1. **Het bovenste register.** Helemaal bovenaan is een merkwaardige reeks aangebracht van 26 taferelen die het leven, de dood en de verrijzenis van Christus verhalen. Zij wisselen af met prachtige decoratieve panelen, die, volkomen gelijk, een kleurrijke schelp voorstellen, waarin een krans is opgehangen als hulde aan een kruis dat bovenaan door telkens 2 duiven omgeven is.

De taferelen aan de **noordwand** zijn gewijd aan de **roeping van de apostelen**, de **mirakels** (zoals de **Genezing van de lamme**) en aan de **parabels** (zoals die van de **Farizeeër en de Tollenaar**). Christus is steeds de baardloze jongeman met een rond gelaat: zo had men Hem tot dan toe in Ravenna voorgesteld, naar de antieke canon van de menselijke schoonheid. De compositie is telkens zeer eenvoudig: met weinig middelen en een steeds beperkt aantal figuren bereikt de kunstenaar een grote zeggingskracht (zie bijv. de **Roeping van Andreas en Petrus**).

De laatste twee taferelen verhalen de **Vermenigvuldiging van de broden en de vissen** en de **Bruiloft van Kana**.

Vlak daartegenover vangt de reeks taferelen van de zuidwand aan met het **Laatste Avondmaal**.

Het symbolische verband tussen deze taferelen is duidelijk, zoals trouwens ook het verband met de Eucharistie, die vlak daaronder aan het altaar in de absis plaatsgreep.

Op de **zuidwand** staat de cyclus van **Passie- en Verrijzenisvoorstellingen**. De composities zijn hier meer gestoffeerd (zie bijv. het **Laatste Avondmaal** en de **Judaskus**). Vooral opvallend is dat Christus nu het uitzicht heeft van een volwassen man met een donkere baard: zo stelde men zich in het Oosten de historische Christus voor.

Merk tenslotte op dat2 noch de Kruisdood, noch de Verrijzenis staan afgebeeld: zij worden gesuggereerd door de **Kruisdraging** en door drie paasverhalen: de **Vrouwen bij het lege graf**, de **Emmaüsgangers** en

het **Ongeloof van Thomas**.

2. **Het register van de ramen.** De decoratie hiervan sluit goed aan bij die van het bovenregister: de taferelen uit het leven van Jezus staan telkens boven de ramen. Tussen de ramen, en onder de schelpen, zijn de monumentale figuren aangebracht van de **profeten**, met schriftrollen of boeken in de hand. Hun witte gewaden wisselen af met het licht dat door de ramen valt. Hun expressieve gezichten getuigen voor de waarachtigheid van de heilsgeschiedenis die zij voorspeld hebben.

3. **De friezen boven de zuilen- en arcadenrij.** Dit is het beroemdste deel van de cyclus. Ook zij dateren uit de tijd van Theodorik, maar de processies van maagden en martelaren en hun aanvoerders zijn in de 2^{de} helft van de 6^{de} E. de oorspronkelijke stoet van Ostrogotische ambtenaren en krijgers komen vervangen. In 561 immers ging de Christus-kerk van Theodorik van de ariaanse naar de orthodoxe cultus over en werd toegewijd aan de Gallische bestrijder van deze ketterij: de **H. Martinus van Tours**.

Op de **noordwand** vertrekt vanuit de haven van **Classis** (met 2 vuurtorens en een stedelijke agglomeratie) een hiëratische processie van **maagden**. Onder de leiding van de **Drie Wijzen** stappen zij tussen de dadelpalmen over het paradijselijk met rozen en lilies begroeide gras op naar de tronende **Moeder Gods en haar kind**.

Het is een stoet met een ritmische repetitie van eendere gezichten, gebaren en gewaden, en van **coronae gemmatae** (kransen met edelstenen bezet).

Maria is omgeven door een hofhouding van **engelen** en weerspiegelt op die manier de opvattingen over het parallellisme tussen de goddelijke en vorstelijke macht.

Deze opvatting werd in de 1^{ste} helft van de 6^{de} E. in Konstantinopel gehuldigd en was door Theodorik gretig overgenomen.

Op de **zuidwand** vertrekt ook een stoet, nu vanuit het **Palatium** (het paleis van Theodorik met op de achtergrond de stad Ravenna). Het is een stoet van **martelaren** die, onder aanvoering van de **H. Martinus van Tours**, opstapt naar een tronende Christus. Het parallellisme met de noordwand is treffend: dezelfde omgeving, dezelfde uitdrukkingwijze.

Je kan de wijziging van de mozaïeken van Theodorik nog goed vaststellen op deze zuidwand. Tussen de zuilen van het Palatium stonden oorspronkelijk Theodorik en zijn hofhouding. Hun gestalten zijn uitgebroken en vervangen door gordijnen, maar de ronding van hun hoofden is nog zichtbaar in de verkleuring van de steentjes. En boven die gordijnen en op de witmarmeren zuilen zijn nog de resten zichtbaar van de handen waarmee zij naar het Oosten wezen.

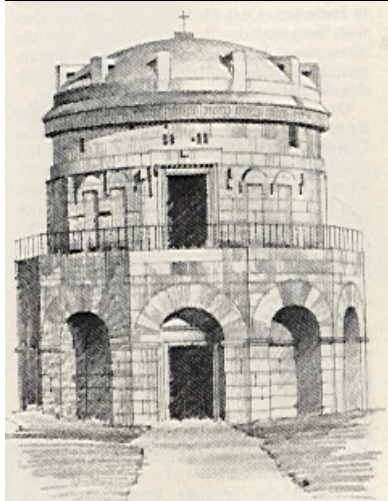
Het Baptisterium van de kathedraal.

Na de dood van Galla Placidia kende het West-Romeinse rijk een snel verval. Haar zoon Valentinianus werd in 455 vermoord. De interne rivaliteiten waren groot en niemand weerstond de invallen van de Germanen nog. In 476 riep de Germaanse hoofdmans Odovakar zich in Ravenna tot koning van Italië uit. Alleen de bisschoppen van Ravenna bleven in die donkere dagen nog bouwen voor de eeuwigheid. Bisschop Neon richtte, kort na 450, een basiliek op, die in de 11^{de} E. herbouwd werd en in de 13^{de} E. tot San Francesco herdoopt. In 1321 werd Dante hier begraven. Neon voltooide ook, in 458, de bouw en de decoratie van de doopkapel van de kathedraal.

Het grondplan en de opbouw van dit baptisterium zijn symbolisch bepaald door de functie van het bouwwerk. De doopkapel is achzijdig. Deze ruimte, die gemakkelijk door een koepel te overdekken is, is ook aan de binnenzijde bepaald door een voortdurende herhaling van het getal 8: 8 hoekpijlers en 8 bogen op twee niveau's, 8 ramen, en - in het midden - een achthoekige **piscina** voor het onderdompelen van de dopeling. In die vroeg-christelijke symboliek is aan het getal 8 de idee verbonden van de herschepping (na de 7 scheppingsdagen) en van de voltooiing van de heilsgeschiedenis door de Verrijzenis van Christus.

Aan het interieur zie je dat het vloerpeil in de loop der eeuwen herhaaldelijk is verhoogd: de oorspronkelijke marmerbekleding van het benedendeel van de wanden is daardoor verloren gegaan. Voor de dopeling van toen, als hij zich uit het water oprichtte en naar boven keek, ontvouwde zich de decoratie van het baptisterium naar de koepel toe als een steeds dieper te doorgronden geheel van sferen. De initiatie van het doopsel voerde hem tot deelname aan de theofanie zelf (de Openbaring Gods, zoals men het doopsel van Christus noemt) en het aanhoren van de stem: **Dit is mijn welbeminde Zoon.**

Het Mausoleum van Theodorik.



Ravenna

De bogen van het benedenniveau omvatten decoratieve panelen met marmerinlegwerk, zoals in Romeinse paleizen en villa's. Tussen en boven deze bogen slingeren zich de ranken van akanthus en wingerd, zoals op de gewelven van het mausoleum van Galla Placidia, en op de 8 hoeken omkransen zij de gestalten van 8 profeten. Hetzelfde rankwerk, soms bevolkt met vogels die een kruis omringen, siert op het tweede niveau ook de bogen boven de ramen. Deze zijn aan weerszijden versierd met stucwerk: uitvoerig opgesmukte architectuurdecors waaruit profeten te voorschijn komen met boeken of schriftrollen in de hand.

Wat aldus op de wanden is voorspeld, ziet de toeschouwer op de koepel in vervulling gaan. Daar komt hij in de sferen, waartoe de doopinitiatie hem bestemde: de hemelstad, met een fries van tronen en altaren, waarop evangelieboeken en kruisen prijken.

Binnen de hemelstad stapt de stoet der 12 apostelen op. Zij kijken de toeschouwer aan, en nodigen hem uit om deel te nemen aan de verheerlijking, gesymboliseerd door de kronen die zij in hun handen dragen. Doorheen een paradijselijke vegetatie stappen zij tot waar Petrus en Paulus mekaar ontmoeten, aan de voet van de doopselvoorstelling.

In de centrale cirkel van de koepel is het doopsel van Christus als **Openbaring Gods** voorgesteld. Dit is de verwachting, die door heel het decoratieschema worden uitgedrukt. Onder het verbaasde oog van de allegorie van de Jordaan wordt Christus gedoopt door Johannes de Voorloper, terwijl de Geest als een duif over Hem neerdaalt en een stem uit de hemel weerklinkt. Zo voltrok zich voor de dopeling de 8^{ste} dag van het heil in dit baptisterium, waarin de bouwvorm volmaakt in verband is gebracht met de functie en de voorstellingen van het sacrament.

Sinds 526 rust Theodorik in het indrukwekkend mausoleum, dat hij zich nog tijdens zijn leven buiten de muren van de stad had laten bouwen. Dit gebouw is in geen enkele categorie van de laat-antieke architectuur onder te brengen. Het is opgetrokken in prachtig gehouwen kalksteenblokken, door bouwlieden die op dat ogenblik in Italië wellicht niet meer te vinden waren.

Het mausoleum bestaat uit 2 niveau's: onderaan een tienzijdige constructie met diepe ronde nissen, waarvan de arcaden met tandvormig ineengepaste blokken zijn gebouwd, en met een kruisvormige binnenruimte.

Het tweede niveau is sober opgesmukt met per zijde telkens 2 ondiepe rechthoekige nissen. Op de ronde bekroning is een fries met tangen aangebracht, waarvan het motief een noordse oorsprong schijnt te hebben.

Het geheel is afgesloten met een reusachtige monoliet van 11 m. doorsnee en meer dan 3 m. dikte. Binnen en buiten is hij koepelvormig uitgehouwen en voorzien van 12 oren, die ongetwijfeld een essentiële rol hebben gespeeld bij het transport en de plaatsing ervan. Met verstomming vraagt men zich af welke technische middelen werden aangewend om dit gevaarte op zijn plaats te brengen.